

nált Shakespeare is; nemcsak mint szerző, hanem mint a maga dramaturgja, faktora és igazgatója is. Goethe, a dramaturg, már tudatosan különböztetett az eleven színház és az esztétika szempontjai között, amikor az általa lenézett Ifflanddal és Kotzebueval kezdte a maga közönségét hozzánevelni Goethehez és Schillerhez, akiket a legmagasabb esztétika szempontjai szerint is megbecsült. És Schiller? Nem írta korának legelevenebb színházát? Aztán meg... a mai színház dramaturgja tudja, hogy, fájdalom, milyen ritkán válik aktuális, eleven dilemma ennek a két, elmentésnek látszó szempontnak az összeütkezéséből... Hogy milyen ritkán akad a kezébe valami, amit abszolút szempontból értékesnek talál és amit csupán a közönségtől féltében nem mer szóhoz juttatni. Mert az úgynevezett közönség jóízülésének megvan az a jótulajdonsága, hogy tulajdonképpen kiszámíthatatlan és nincs, aki igazában kiismerje magát benne. Ha tehát a dramaturg egy újszerű drámai alkotást abszolút értékesnek tart, akkor nem igen állja meg hogy fel ne mutassa, hogy az örökké kiismerhetetlen közönségízlést meg ne kísértse: hátha éppen ebben az újszerű drámában van a siker, hátha éppen ez az, amit a közönség oly nehezen ostromolt kegye vár és méltat? Ezen a téren csak az »elégge tehetséges«, »biztató« közepes munkák íróival esik meg az az igazságtalanság, hogy nem jutván levegőhöz, eleven kísérleti pódiumhoz, színpadhoz, nincs módjukban kifejlődni, megbátorodni és igazán értékes alkotásokat kitermelni. De hát az már a színház lényegében, sok embert megkivánó és eltartó, drága organizmusban rejlik, hogy nincs módjában mindenféle szorgalmakat és jó intenciókat honorálni. Egy folyóirat a maga limitált és limitálható költségvetésével ezt megteheti, ha van erkölcsi és anyagi bátorsága hozzá. De színház nincs olyan, amely ezt győzné. Már csak azért sem, mert még a ráfizetéssel sincs elintézve a kérdés: a színháznak ugyanis csak egyiki része a színpadi produkció, a másik, amely nélkül nincs színház, tehát eleven kísérleti pódium sem: a közönség. A színháznak sokkal lényegesebb eleme a közönség, mint a könyvnek, vagy folyóiratnak. A könyvet mindenki egymagában is élvez-

heti és értékelheti, mindenki, aki elolvassa. Színház nincs — tehát fejlesztő, kitermelő színházi levegő sincs — az eleven közönség testi jelenléte, lélekezése és rigorozuma nélkül... A színházi dramaturg munkája más, mint a lektoré, vagy a szerkesztőé, aki regényeket, cikkeket és általában nyomtatásra szánt irodalmat olvas. Ez utóbbiak a kinyomtatással céljukhoz, beteljesedésükhöz érnek el. A színpadi mű beteljesedése: a színpad, az előadás. A szempontok különbsége tehát nemcsak — mint különösen írói körökben gondolják — a színpaddal, a közönséggel való megalkuvás irányában található fel. A különbség lényege az, hogy a dramaturgnak látnia és hallania is kell azt, amit olvas; a színpadi mű optikai és akusztikai vízióját is teljesen fel kell idéznie előtte a betűnek, mely a nyomtatásra szánt irodalom rendeltetésében csak betű marad. Ez más szóval azt jelenti, hogy ha a dramaturg nem egy személy a rendezővel, akkor rendezői tehetséggel is kell bírnia. Sokszor olyan dialógus kerül a dramaturg kezébe, amely leírt formájában csaknem laposan, banálisan, elmondásra érdemtelenül hangzik. De mihelyt valóban »hangzik«, tehát a színpadon: tartalommal, az élet akcentusaival, ízeivel, a jó megfigyelés és emberábrázoló tehetség vérkeringésével telik meg. Mindennek a színpadon nagy és ritka értéke van. A dramaturgnak hallania kell a dialógust. Vannak súlytalan mondatok, amelyek bizonyos helyzeti energiában robbanó erőre kapnak. A dramaturgnak látnia kell a színpadi helyzetet, érzékelnie kell a teret, a proporciókat, a levegőt. A színpad legalább annyira térbeli művészet (Raumkunst), amennyire irodalom. És nem lehet elégge hangsúlyozni: mindez nemcsak a közönség hatás megalkuvó szempontjaira, hanem a dialógus és az egész színpadi mű drámai értékére, lényegére tartozik. Színpadon csak annak van jogosultsága, aminek színpadi dinamikája van, úgy is mondhatnám: ami több a színpadon, mint nyomtatásban. (Dr. Bárdos Artur.)

Dramaturg, régente: színítudomány igazgatója. (L. o.) A drámai kérdések elméleti fejtegetője, szinikritikus, színházaknál a darabok bírálója és javítója. (Esetleg maga a drámaköltő.) Az első magyar